

// DOSSIER:
MARIA BENEYTO (1920-2011)

Presentació

L'Acadèmia Valenciana de la Llengua va declarar Escriptora de l'Any 2025 a Maria Beneyto. El que en un inici hauria d'haver sigut la celebració del centenari es va transformar en un homenatge a l'escriptora quan les investigacions de la Comissió Maria Beneyto —integrada per l'acadèmic Ramon Ferrer i les acadèmiques Àngels Gregori, Vicenta Tasa i Carme Manuel— van descobrir que la data vertadera del seu naixement no era 1925, com ella sempre declarava i havien recollit els estudiosos, sinó 1920.

El descobriment d'aquesta nova data mereix contar-se. Tot va començar quan ens vam adonar que la data de 1925 no coincidia amb la inscripció que es troba a la làpida del Cementeri General de València (Secció Dècima, N. 0405, tramada 3). Per això vam demanar la partida de naixement al Registre General, però mentre esperàvem, i gràcies a les gestions de Rosa Mª Rodríguez Magda, es va obrir al públic el Fons Maria Beneyto a la Biblioteca i Hemeroteca Històrica Municipal de València. Allí vam descobrir un carnet d'identitat en què la data de naixement era 1922 (coincidia amb la de la làpida), però també un passaport, expedit el 1960, a nom de María Encarnación Beneyto Cuñat, de professió «escriptora», segons el qual la data de naixement era 1920. Dies després Helena Malonda, amiga d'Oliva i tècnica de promoció lingüística, ens va facilitar una còpia de la partida de naixement d'una Encarnación Beneyto Cuñat, que ella pensava germana de Maria Beneyto, on deia que aquella va nàixer el 20 de maig a les 2 de la matinada de 1920, i fou inscrita en el Registre aquell mateix dia a les 13 h. La coincidència entre el passaport i aquesta partida de naixement no deixava dubtes a l'hora de

concloure que es tractava de la mateixa persona: l'escriptora Maria Beneyto Cuñat. Podem pensar que la data del dia que ella sempre declarava —14 de maig— potser obeïa al dia de naixement real i la de la partida de naixement al dia en què el pare la va inscriure en el Registre. Ara bé, l'any és inqüestionable.

Amb aquests documents, podem assegurar que María Encarnación Beneyto Cuñat no va nèixer l'any que ella, en aparença, «pensava». Ara bé, l'errada era involuntària o obeïa a altres causes? L'article de Carme Manuel especula sobre uns possibles motius relacionats amb el trauma que li va ocasionar el resultat de la Guerra Civil. Entenem millor ara el poema «Mujer que miente la edad», un inèdit de «Dia del espectador», recollit per Rodríguez Magda en la seua edició de 2008 de la *Poesia completa (1947-2007)* (851).

La veritat és que Maria Beneyto, des de les seues primeres declaracions públiques, va ser conscient d'un passat que havia d'obviar i d'un present que necessàriament havia d'amagar. Són moltes les llacunes que marquen la biografia de l'escriptora i també les informacions errònies que ella mateixa es va encarregar de difondre al llarg de la seua vida, de manera que la imatge pública que va construir s'ha d'entendre tenint en compte les limitacions familiars i personals, a més de les polítiques i socials dels anys en què va viure.

A tall d'exemple cal recordar que un altre dels esculls que trobem en la seua biografia, superat el de la data de naixement, és el segon cognom de Vicente Beneyto, pare de l'escriptora, i la suposada procedència francesa d'aquest per part de la branca materna. L'escriptora parla en moltes ocasions de la frustració que sentia el seu pare perquè no aconseguia que ella dominara la llengua francesa: «¡Con decirle que mi padre, profesor de francés y afrancesado hasta la médula, e hijo de francesa, no consiguió hacerme dominar una lengua que debería de haberme sido tan familiar! Leer, un poco sí que leía, pero la pronunciación era algo que ponía frenético a mi padre hasta dejarme por imposible, pues no había manera de que no saliéramos a trifulca diaria en cada intento» (Entrevista Laínez 2008: 20). Tant en les entrevistes que va concedir al llarg de la seua vida com en les novel·les de profundes arrels autobiogràfiques, Beneyto sempre va subratllar que la mare del pare (Yvonne en *Regreso a la ciudad del mar*) era francesa. D'aquesta ascendència gal·la procediria el cognom del pare (Bonnat

o Bonat), a més de tot un món referencial literari, clau, segons paraules d'ella, en el seu desenvolupament com a escriptora. Gràcies a la minuciosa recerca de Vicent Malonda i Helena Malonda, i a les investigacions d'Andrés Bolinches en l'Arxiu Parroquial de Santa Maria la Major d'Oliva, sabem que aquesta procedència francesa és una ficció que, molt probablement, va ser creada pel mateix Vicente Beneyto, ja que el canvi de cognom, de Boronat a Bonnat, apareix ja en documentació i obres teatrals seues de la dècada de 1920, dipositades al Fons Maria Beneyto. Com demostra la documentació comprovada pels amics d'Oliva, el dia 12 d'abril de 1884 es van casar Vicente Beneito Molina (iaio patern de Maria Beneyto i fill de Francisco Beneito Miralles i Josefa Molina Tormo) amb Mª Rosa Encarnación Boronat Nadal (iaia paterna, nascuda el 16 de maig de 1858, i filla de Vicente Boronat Blanco i Ramona Nadal Martínez). Vicente Beneyto Boronat, el pare de Maria Beneyto, va nàixer el 12 d'agost de 1888 i es va casar amb Salvadora (Dora) Cuñat Ferrandis, nascuda el 5 de novembre de 1885. Com apareix en la partida de naixement, l'escriptora seria batejada amb un dels noms de la iaia paterna d'Oliva, Encarnación.

Els articles que formen part d'aquest dossier exploren noves parcel·les de la biografia i de l'obra de Maria Beneyto, des dels anys que va passar a un poble de Còrdova, les relacions amb altres autores valencianes que escriuien en valencià i d'altres que ho feien en castellà, fins a la reconsideració de la seua poesia i obra narrativa.

Carme Manuel aprofundeix en una part de la història de la família Beneyto-Cuñat que ha passat desapercebuda per als estudiosos. L'escriptora sovint parlava del trasllat a Madrid pel desig del pare de triomfar en el teatre abans de l'esclat de la Guerra Civil. Però la veritat és que els Beneyto van marxar primer a Peñarroya-Pueblonuevo, a Còrdova, per la militància política del pare dins del sindicalisme socialista. Manuel considera que l'autora va sempre ocultar aquest període de la seua infància i de les activitats polítiques del pare per temor a les represàlies en la postguerra. Les notícies sobre Vicente Beneyto que apareixen en *El Socialista*, les referències a aquest temps en el text autobiogràfic de Maria Beneyto *Regreso a la ciudad del mar* (2019) i en diversos poemes testimonien l'estada feliç en aquella localitat de la Vall del Guadiato i

obliguen a revisar alguns fets i dades que fins ara havien format part de la seua biografia tradicional.

Maria Lacueva Lorenz recupera d'entre la documentació inèdita de l'escriptora unes cartes i una entrevista que li va fer ella mateixa el 2007, per a abordar dues qüestions problemàtiques de la seua trajectòria com a escriptora: d'una banda, les conseqüències que li va suposar l'ús simultani del castellà i el català com a llengües d'expressió creativa durant la postguerra, i de l'altra, la seua projecció pública i els efectes que va provocar en les relacions literàries que va establir amb algunes autores contemporànies.

De la mateixa manera, **Joan Borja** estudia, a partir de dos cartes inèdites adreçades per Beneyto a Carmelina Sánchez-Cutillas, les relacions literàries i personals que es van establir entre les escriptores, i que revelen la consideració que Beneyto va fer de tres de les principals obres de Sánchez-Cutillas.

Cal recordar també que Beneyto es va relacionar principalment amb un important nombre de poetes que escrivien en castellà i que conreaven temes similars. **Rosa M. Belda Molina** estudia la imbricació de l'autora dins d'aquest context de dones poetes de la postguerra que reivindiquen un subjecte líric femení representatiu de la seua identitat, allunyat dels ideals franquistes, i explora en especial la seua relació amb Angelina Gatell, amb qui va coincidir en la València dels anys quaranta i cinquanta, i amb Ángela Figuera.

Jaume Pérez Muntaner reivindica la producció poètica i narrativa de Beneyto i la seua inclusió com a escriptora fonamental en les històries de la literatura catalana actuals. **Josep Ballester** estudia la fructífera relació de l'autora amb els d'escriptors del grup Torre, ja que la van encoratjar a escriure i publicar els seus primers llibres en català dins d'aquesta plataforma editorial, a més de fer-la partícip de les seues idees de renovació lingüística i estètica de la literatura valenciana.

Laura Lozano Marín analitza l'ús d'elements religiosos, mítics i bíblics en el poemari *Ratlles a l'aire* (1956). Seguint la línia d'altres poetes dissidents de l'Espanya de postguerra, Beneyto incorpora referències cristianes no com a adhesió al discurs oficial del règim franquista, sinó com un mitjà de denúncia de les injustícies patides en l'època. Per la seua banda, **Noelia Díaz Vicedo** estudia la veu poètica com una forma de ser escoltada per l'altre en aquest mateix

poemari de Beneyto. Aquesta textura sonora es materialitza concretament a través del cant de manera que la veu, part essencial de l'ésser humà, s'erigeix en element transformador que permet a la poeta reformular les configuracions prescriptives de la figura de la sirena, una criatura mitològica que ha determinat la identitat femenina i considerar les possibilitats que l'agència d'aquesta subjectivitat poètica posseeix per a la construcció d'una genealogia femenina.

Candelas Gala aprofundeix en «l'escriptura del revers» de Beneyto, és a dir, en la seua afiliació amb el revisionisme feminista, una aproximació a la poètica que la porta a explorar camps de sentit en desafiament de la norma acceptada oficialment.

De la mateixa manera, **Isabel Robles** parla de com l'escriptora es caracteritza per una poètica constant que denuncia les injustícies i les dictadures, així com les pretensions patriarcals exercides contra les dones.

Jesús Peris Llorca ressegueix la participació de Beneyto en les falles i altres festes, una col·laboració també habitual entre els escriptors i escriptores valencianes durant els anys cinquanta. A més dels dos poemes que l'autora va publicar en la revista *Pensat i Fet*, l'investigador aporta també alguns textos presents als seus quaderns que, pel que semblen, potser foren llegits en rituals fallers.

L'aportació que tanca aquest monogràfic inclou un document inèdit molt valuós. Es tracta del text transcrit d'una de les moltes converses entre Beneyto i **Rosa María Rodríguez Magda**, l'1 de desembre del 2004, un període en què l'estudiosa preparava l'edició de la seua *Poesía completa (1947-2007)*. La transcripció en castellà ha volgut guardar la màxima fidelitat a les paraules de Beneyto, qui, gràcies a l'amistat amb l'estudiosa, ens ofereix records i vivències mai abans relatades i que la dibuixen des d'una perspectiva més sincera i íntima.

Carme Manuel
Acadèmia Valenciana de la Llengua
Universitat de València

Fons Maria Beneyto. Biblioteca Històrica Municipal de València